

ISSN 0027–8084
УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XLVIII/ 1-2

БЕОГРАД

2017

Чланци

УДК 811.163.41'367.622'366.542

811.163.41-26

МИРОСЛАВ Б. НИКОЛИЋ
(Универзитет у Београду,
Филолошки факултет,
Катедра за српски језик
са јужнословенским језицима)*

Оригинални научни рад
Примљен 12. јула 2017. г.
Прихваћен 13. јула 2017. г.

ВОКАТИВ ЈЕДНИНЕ ИМЕНИЦА II ВРСТЕ У СРПСКОМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ

У раду се излажу примери облика вокатива једнине именица које у генитиву једнине имају наставак *-ē* (а у ном. најчешће кратко *-a*) и које се у граматикама сврставају у II врсту (при подели именица на три деклинационе врсте) или III (при подели именица на четири деклинационе врсте).¹

Кључне речи: српски књижевни језик, морфологија, именице, деклинација, вокатив.

0. а) У II врсту спадају именице с наст. *-a* (кратко) у ном. јд. (нпр. *зѐмљ-a*, *Мѝлиц-a*, *Нѝкол-a*, *Мѝш-a*) и двосложни хипокористици (или имена) мушког рода с дугоузлазним акцентом и наст. *-o* и *-e* типа *зѐк-o* – *зѐк-ē*, *Пѐр-o* – *Пѐр-ē*, *Рáг-e* – *Рáг-ē* (углавном у говорима западно од Дрине и код писаца са тога подручја). Прилике у вокативу једнине ових и оваких именица нису толико компликоване колико код именица I врсте², али далеко од тога да су једноставне. Ово по-

---

* Овај рад је настао у оквиру пројекта *Оѝис и сѝтандардизација савременој срѝској језика* (бр. 178021), који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Усамљена је Ивићева подела именица на две деклинационе врсте (Ивић 1990: 286–309).

² Види Николић 2017. У томе чланку поменули смо да поједини граматичари оспоравају вокативу статус падежа. Уп.: „У традиционалној и школској граматици вокатив се такође сматра падежом, иако се он и синтак-

себно важи за именице само, примарно или претежно мушког рода, које иначе увек значе неку, најчешће мушку особу.

б) Именице ове врсте јављају се у вокативу једнине: 1) с наставком *-о*, нпр. *зе̑мљ-а* – *зе̑мљ-о*; 2) с наставком *-е*, нпр. *Мѝлиц-а* – *Мѝлиц-е*; 3) са обликом ном. у функцији вок., нпр. *Нѝкол-а* – *Нѝкол-а*; 4) са комбинацијом неких од претходно наведених облика, нпр. *кѝка-вице-е* / *кѝкавиц-о*, *сѝдиј-о* / *сѝдиј-а*. У раду ћемо покушати да утврдимо које именице имају неки од наведених облика у вокативу једнине и од чега то зависи. У случају дублетних форми указаћемо, где то грађа омогућава, и на фреквенцију једног или другог облика.

Лична имена и презимена

1. Двосложна имена (било женска, било мушка) са силазним акцентом, као и такви хипокористици, имају вок. јд. облички једнак ном.:

Ѕра, Ђна, Ђнка, Бѝрка, Брѝнка, Ве̑ра ј. Вје̑ра, Ве̑сна, Ви̑нка, Ви̑шња, Да̑нка, Да̑рка, Ди̑нка, Ду̑шка, Жи̑вка, Зо̑рка, Је̑лка, Ју̑лка, Ка̑ћа, Ма̑рѝа, Ми̑рка, На̑ћа, Не̑ла, О̑ла, О̑ља, Ра̑јка, Ра̑јна, Ра̑нка, Ру̑шка, Са̑вка, Сла̑вка, Са̑ндра, Са̑ња, Са̑ша, Са̑шка, Се̑лма (М. Видојковић), Се̑нка, Си̑мка, Сла̑вка, Смѝлка, Со̑ња, Си̑ѝвка, Та̑ња; Е̑ла;³ Ва̑ња, Ја̑кша, Ко̑сѝа, Ку̑зма, Лу̑ка, Ни̑кша, Пе̑ћа, Ре̑ља, Са̑ва, Са̑ша, Си̑ѝа и сл.

сички, и семантички, и прагматички уочљиво разликује од категорије падежа“ (Пипер 2009: 417). И Вуксановић (2003: 53) указује на то да је „у науци ... питање вокатива као падежа спорно“, али га сам дефинише као „независни ... падеж“. Не третирају, међутим, само српски граматичари вокатив као, истина специфичан, падежни облик. Тако., нпр., Дејвид Кристал каже да је вокатив, „у jezicima koji GRAMATIČKE odnose izražavaju pomoću FLEKSIJE, naziv za PADEŽNI OBLIK koji neka imenička sintagma (često pojedinačna imenica ili zamenica) dobija kad se upotrebljava u funkciji obraćanja“ (Кристал 1988: 397). Уп. и: „In inflected languages (e.g. Latin) the vocative is a case (1) form taken by a noun phrase denoting an addressee“ (*Oxford Dictionary of English Grammar*, ²2014: s. v. vocative).

³ Ретки су (и за данашњи књижевни језик необични) облици с наставком *-о*: *Анко моја!* (М. Црњански), *Бранко* (И. Секулић), *Савко* (М. Црњански), *Си̑ојно* (Б. Станковић). Дијалекатског су карактера *Нушке* (: Нушка) (Б. Станковић), *Софке* (: Софка) (И.).

2. а) За разлику од претходних личних имена, код којих имамо синкретизам ном./вок., вокатив двосложних женских и мушких хипокористика и имена на *-а* и мушких на *-о* с дугуозлазним акцен-том твори се од граматичке (морфолошке) основе и наставка *-о*, уз алтернацију *á/â* (где *а* означава било који вокал):

А́нђо, Бѐсо, Грѐздо, Дâно, Дâро, Дрѝно, Зâйо, Зѐро, Јâно, Ја́њо, Јѐло, Лѐно, Ма́ро, Ми́љо, Ми́ро, Ми́цо, На́до, На́ио, Ра́до, Рѐсо, Рљ́жо, Са́ро, Смѝљо, Сѝâно, Цâно, Цвѣ́ио ј. Цвѣ́јеио; Ба́хро (М. Ољача); *Кла́ро* (И. Андрић, Л. Лазаревић, Ћ. Милосављевић, Б. Нушић, Б. В. Радичевић) и сл.;⁴

А́цо (: *Аца* и *Ацо*, ген. *Ацѐ*), *Бо́ро, Ве́со, Вла́до, Вла́сио, Жи́ко, Їво, Јѐво, Јѝцо, Ла́зо, Љу́бо, Ми́ко, Ми́ћо, Ми́шо, Пе́ро, Са́во, То́мо, Че́го...*

б) Код таквих мушких хипокористика (или имена) на *-е* (кратко), који се деклинирају по овој врсти, вокатив се твори само прозо-дијским средствима, тј. алтернацијом *-á/-â*:

Дâне (Нанесе ли те пут тамо врлетној и каменитој Лици, скидај капу и вичи: „Добар дан, *Дане!*“ или „Добар дан, *Мане!*“) (П. Кочић), *Їве* (Што лијепо радиш, *Їве?* – Нешто сликам. – Сликај, *Їве*, сликај!) (В. Десница), *Јуре* („Ти, брате *Јуре*, кажеш да цара служиш, па нек ти цар и плати!“) (П. Кочић), *Ми́ле* (П. Кочић, Б. Ћопић), *Ра́де* (Р. Шербеџија, Б. Ћопић); *Ху́се* („Ајде, синко *Хусе*, дабогда се на Босни везир огласио!“ И послјије петнаест шеснаест година *Хусе* постане везир) (П. Кочић).⁵

3. „Покрајинска женска имена као *Каѝ-е* или *Мар-е*“ (Ивић 1991: 305) употребљавају се у језику књижевности најчешће управо у вокативу:

⁴ Код страних имена и хипокористика спорадично се јавља и облик номинатива у функцији вокатива, нпр. *Ада* (Прев.), *Дина* (А. Вучо), *Ева* (В. Петровић), Срећна ти нова година, *Ева* (В. Стевановић), *Ива* (Љ. Х. Ђуровић), *Ида* (Б. Петровић (прев.)), *Ира* (Прев.), *Клара* (С. Крстић, Прев., Ћ. Милосављевић), *Лиза* (Д. Баранин, Прев.), *Магда* (Г. Скробоња), *Маја* (В. Десница), мада у неким од наведених примера може бити споран ауторов дугуозлазни акценат. Тако, рецимо, у РСАНУ стоји *Дѝна* / *Дѝна* и *Е́ма* (чему у прилог иде наведени вок. *Дина* и *Ема* (Прев., Г. Скробоња), према ауторовом *Дѝна* и *Е́ма* (вок. *Дѝно*, *Е́мо*).

⁵ Видимо да двосложни хипокористици на *-е* с дугим акцентом имају исти вок., без обзира на то којој врсти припадају; уп. *Ра́де*, ген. *Ра́да*, вок. *Ра́де*; *Ра́де*, ген. *Ра́деиѝа*, вок. *Ра́де*; *Ра́де*, ген. *Ра́деѝ*, вок. *Ра́де*.

Анђе (С. Матавуљ), *Гаје* (Не иде то у мртва уста, *Гаје!*) (М. Лалић), *Јоке* (М. Лалић, С. Матавуљ, Љ. Х. Ђуровић), *Јоле* (хип. од Јована) (Мар. Јовановић), *Кајџе* (В. Десница, Н. Килибарда, И. Ћипико), *Киће* (С. Матавуљ), *Љубе* (: Љубица) (Љ. Х. Ђуровић), *Маре* (Д. Костић, Љ. Х. Ђуровић), *Сијане* (Нар. песме, С. Матавуљ, Ч. Вуковић).⁶

4. а) Осим имена на *-ица*, тросложна и вишесложна имена имају, по правилу, вок. облички једнак ном.:

Алѣксѣндра, *Анѣлиѣна*, *Анђѣлка*, *Анѣиѣа*, *Бѣсѣрка*, *Бѣјана*, *Вѣлѣрија*, *Виолѣиѣа*, *Влѣдислава*, *Георѣиѣна*, *Гѣрдана*, *Грѣздана*, *Дѣрѣнка*, *Дрѣиѣња*, *Дуѣиѣнка*, *Зѣиѣрка*, *Јвана*, *Јвѣнка*, *Икѣниѣја*, *Ирѣна*, *Ирѣиѣна*, *Јѣвѣрка*, *Јѣдрѣнка*, *Јѣлена*, *Јѣлѣнка*, *Јелѣсѣвѣиѣа*, *Јѣвана*, *Јѣвѣнка*, *Јулиѣјана*, *Кѣвѣиѣлка*, *Кѣсана*, *Кѣсара*, *Крѣсѣиѣна*, *Лѣйѣосава* ј. *Љѣйѣосава*, *Љѣиѣлана*, *Љѣубѣнка*, *Марѣиѣна*, *Мѣлѣанка*, *Мѣлѣва*, *Мѣлена*, *Мѣлѣна*, *Мѣлѣнка*, *Мѣлиѣјана*, *Мѣлѣиѣнка*, *Мѣлѣјка*, *Мѣломирѣка*, *Мѣлѣуѣника*, *Мѣлѣуѣнка*, *Мѣлѣана*, *Мѣлѣанка*, *Мѣрѣјана*, *Нѣдежда*, *Нѣиѣиѣлиѣја*, *Нѣиѣиѣаѣа*, *Нѣвена*, *Нѣвѣнка*, *Нѣколиѣна*, *Пѣиѣриѣја*, *Рѣдмиѣла*, *Рѣдѣјка*, *Слѣђана*, *Слѣбѣдѣанка*, *Смѣиѣлана*, *Сѣдѣфиѣја*, *Сѣасѣениѣја*, *Сѣиѣанѣјла*, *Сѣиѣдѣјанка*, *Тѣмара*, *Тѣјана*, *Арѣифа*, *Мирѣсѣја*, *Рабѣиѣја* и др.; *Бѣрѣбара*, *Бѣаѣиѣриѣса*, *Елиѣзабѣиѣа*, *Габриѣјѣла*, *Жаклиѣна*, *Ивѣона*, *Клѣуѣдиѣја*, *Кларѣиса*, *Љукрѣѣциѣја*, *Марѣиѣарѣиѣа*, *Марѣиѣарѣиѣиѣа*, *Симѣона* и сл.;

Алѣкса, *Андриѣја*, *Вѣѣчѣла*, *Грѣѣбѣша*, *Дрѣиѣиѣа*, *Жѣивоѣиѣа*, *Зѣриѣја* (М. Лалић), *Илѣја*, *Љубѣиѣиѣа*, *Мѣлиѣиѣа*, *Мѣиѣиѣја*, *Мѣлѣиѣа*, *Мѣлиѣја*, *Нѣбѣјѣа*, *Нѣмаѣња*, *Нѣкиѣиѣа*, *Нѣкола*, *Оѣстоѣја*, *Панѣиѣѣлиѣја*⁸, *Рѣдиѣиѣа*,

⁶ Није свуда било потврде за ном. на *-е*. Засведочено је *Анђе* (С. Матавуљ), *Јоке* (С. Матавуљ, Љ. Х. Ђуровић), *Кајџе* (код И. Ћипика у оба романа и у приповеткама), *Киће* (С. Матавуљ), *Маре* (Љ. Х. Ђуровић, И. Ћипико) и *Сијане* (у нар. песми, код С. Матавуља, М. Милојевића, М. Ратковића и З. Живковића). С друге стране, имамо: *Гаја* (М. Лалић), *Јока* (М. Лалић), *Кајџа* (В. Десница), *Сијана* (С. Матавуљ, М. Ратковић). Уп. код М. Ратковића: *Сијане* му је [девојку] не хтједе дати, изговарајући се да мора питати мужа. Навале дјевери ... *Сијана* им је објаснила да је тако рекао Митро Васиљев.

⁷ Ако нису на *иц-а*, „вишесложна женска имена ... обично имају дублетне наставке *-о/-а* (чешће *-о*)“ каже П. Пипер, наводећи као пример: *Јованка//Јованко* (Пипер 2009: 439). Тако и Силић–Прањковић 2005: 109, где се као примери наводе: *Мѣриј-о* и *Мѣриј-а*, *Љѣиѣан-о* и *Љѣиѣан-а*, *Бѣжѣн-о* и *Бѣжѣн-а*.

⁸ Не спадају у ову врсту форме типа *Вѣиѣѣнѣиѣиѣје*, *Дѣмѣиѣиѣриѣје*, *Мѣиѣиѣиѣје*, *Панѣиѣѣѣлиѣје* и сл.

Сѣкула, Сѣаниша, Сѣрахиња, Тадија, Ћљеша; Алија, Мѣстафа, Фазлија, Шефкија итд.⁹

б) Ретка су и маргиналног значаја одступања од изнетог правила. Међу њима посебно је занимљиво ж. име *Марија*, које као име неке особе женског пола има готово увек облик вок. једнак ном., дакле *Марија* (Д. Баранин, Д. Васић, Р. Драинац, Мирј. Ђурђевић, З. Живковић, В. Косорић, И. Маројевић, М. Јосић Вишњић, Сл. Настасијевић, В. Петровић, Миом. Петровић, Р. Петровић, Н. Радановић, М. Селимовић, О. Скоко, Г. Скробоња, В. Терић, Б. Ћопић, М. Црњански и др.).¹⁰ Међутим, када се ради о имену Христове мајке, онда чешће имамо облик с наставком *-о* (*Маријо*) него синкретизам вок./ном.:

Дјевице *Маријо* (М. Тохолъ), Дјево *Маријо* (С. Угричић), Исусе и *Маријо*, где смо ми? (В. Пиштало), Исусе, *Маријо* (Прев.), *Маријо*, мајко Божија (И.), На католичку молитву *Здраво Маријо* ... додао [је] реченицу: „Света *Маријо*, Мајко Божја, моли за нас грешнике сада и на часу смрти наше. Амен“ („Данас“), О, преблага *Маријо*! (Р. Б. Марковић), Пре него што сам могла да изговорим *Здраво, Маријо*, поново је слетео низ степенице (Прев.), Света *Маријо* (Прев., Г. Скробоња), Сричу „Оче наш“ и „Радуј се, *Маријо*“ (М. Павић), Тихо су звали Богородицу по имену: „*Маријо*“ (Прев.); *Здраво Марија*, милости пуна (Г. Скробоња), *Марија*, дјево (Ана Шомло).

У преводу Џојсовог *Уликса* (З. Пауновић) налазимо обе форме у истом исказу: *Здраво Марија* и *Света Маријо*.

в) Наставак *-о* јавља се спорадично и код неких других имена на *-ија*:

---

⁹ „Српски језик има вокатив као засебан граматички сингуларски облик именице, али регуларност вокатива није изразито висока. Ниједна именица у множини, а многе именице ни у једини не мају посебан облик вокатива, него се облик номинатива тих именица, када је потребно, користи у синтаксичко-семантичкој функцији вокативности“ (Пипер 2009: 489). Упркос томе (и приликама код именица средњег рода, где је синкретизам ном./вок. редован), статус вокатива као посебног именичког облика у српском језику је неспоран.

¹⁰ Уп., ипак, *Маријо* (М. Булатовић, В. Петровић, Б. Станковић).

Анђелијо (Дувај зато луда *Анђелијо*, ништа нам не можеш) (О. Давичо)¹¹ / *Анђелија* (М. Булатовић, М. Ољача)¹², *Аџреџио* (В. Чолановић), *Емџијо* (В. Лукић, Мирј. Митровић) / *Емџија* (В. Лукић, Мирј. Митровић, Прев.), *Ифџиџијо* (В. Лукић), *Луџијо* (В. Десница, Прев.) / *Луџија* (Прев.), *Офџелијо* (И. В. Лалић, односно Ж. Симић и С. Пандуровић у преводу), Дански краљевић своју девојку, Офелију, шаље у манастир! *Офелијо*, иди у манастир (НИН), драга *Пелџијо* (Г. Скробоња); уп. и *Сџамбџијо* (Ој, дјевојко Стамболијо, Стамболијо!) (М. Капор – из нар. песме), где *Сџамболија* значи „она која је из ’Стамбола““.

г) И многа друга имена (чешће страна него домаћа) спорадично се употребљавају у вок. с наставком -о или паралелно с основним обликом:

Аријџна (Б. Пекић) / *Аријџно* (С. Басара, Б. Пекић), *Аџејо* (Прев.), *Аџејо*, чуј своју децу! (И.), *Герџурџа* (И.) / *Герџурџо* (И.), *Делџина* (И.) / *Делџино* (И.), *Зинаџа* (И.) / *Зинаџо* (И.), *Јевросима* (Нар. песме) / *Јевросимо* (Л. Костић), *Јерина* (В. Николић) / *Јерино* (Нар. песме), *Јерино*, Проклета *Јерино* (В. Мариновић), *Каџарџина* (В. Арсенијевић, Д. Баранин, М. Булатовић, В. Винсент Кол, З. Јакшић, Мар. Јовановић, Г. Куић, Б. Пекић, В. Петровић, Пол., Прев., Б. В. Радичевић, М. Селимовић, Д. Ћосић) / *Каџарџино* (Г. Куић, Б. Пекић), Хеј, куд си кренула мала *Каџарино*? (Б. В. Радичевић), *Маријџа* (В. Арсенијевић, Д. Великић, М. Марков, З. Мијоковић, З. Љ. Николић, Прев.), *Маријџино* (И. Андрић, Б. Ћопић (из нар. песме)), *Равџџо* (М. Мићић Димовска – име виле из нар. песме), *Свџилана* (Б. Димитријевић, ЕК, Инт., Мар. Јовановић, С. Крстић, З. Мијоковић, Пол., С. Станишић) / *Свџилано* (Б. Димитријевић), *Снџжана* (Прев., Д. Ћосић) / *Снџжано* (Прев.), *Хекџбо* (Прев.), *Хиџолиџо* (Прев.).

д) Код домаћих или код нас уобичајених имена наст. -о јавља се и под утицајем завичајних говора, нпр.:

¹¹ Исти облик налазимо код Змаја у песми „Едим-ледим“: Ој, ђаурко *Анђелијо*, али и друга имена с истим наставком – *Зулејко*, *Мејримо*, *Фаџи-мо*...

¹² Тако и у епској нар. поезији, нпр.: „*Анђелија*, моја вјерна љубо, / је л’ ми јоште у животу доро?“ („Болани Дојчин“), „*Анђелија*, моја вјерна љубо, / да ми ниси брата отровала?“ („Диоба Јакшића“) и др. Међутим, код Андрића, у приповеци „Дан у Риму“, налазимо стихове нар. песме: „Јеси ли се насавала, / Море, дилбер *Анђелијо-о!*“ Тако и у роману „Рањени орао“ М. Јаковљевић (Мир-Јам): Хајде, ону стару песму... „*Анђелијо*, јање моје!“ ... „Не гледај ме са чаира, / Изгоре ме око твоје, / Јање моје, Анђо, *Анђелијо!*“

баба Велико (Д. Михаиловић), Димитријо (: Димитрија) (Б. Станковић), Димитријо, сине Митре (из нар. песме – З. Тирић), Ситанојо (Б. Станковић), Драги Боже и Свјетли Николо, погледајте нас! (Б. Јанковић), Пејтријо (поред Пејтрија и, у истом роману, само Полексија) (Д. Михаиловић), Славишо (Аман, бре, Славишо, не мож те стигнемо) (Б. Јанковић) (поред сигурно много чешћег Славиша – М. Булатовић, ЕК, Б. Јанковић и др.), одн. Јоргано (Б. Јанковић у говору личности), Ситамено („Ој Стамено“ је женска игра из гњиланског краја) (П. Влаховић).

Вероватно се на тај начин могу објаснити и вокативни облици типа Јајого (Б. Јанковић, Д. Ћосић), поред Јајода (Д. Ћосић). Могуће је, међутим, да у Јајого имамо аналогију према вок. заједничке им. јајода – јајого (Јајого моја, нећеш ми вјеровати, траже ми потврду да сам жива – Б. Ћопић; уп. и: Овим шором, јајого, / више проћи нећу). Овоме тумачењу у прилог иде и чињеница да је форма Јајого засведочена и код П. Кочића.

ђ) У обе потврде за вок. м. имена Вучина имамо наст. -о: Вучино (Д. Баранин, Б. Ћопић), вероватно према вок. апелатива вучина (’аугм. од вук’).

5. Тросложна и вишесложна женска имена и хипокористици на -ица имају у овоме падежу готово увек наст. -е:

Ѓнице, Анкице и Ђнкице, Бранкице и Бранкице, Вѣрице, Вукице, Гѣрице, Данице, Дрѣице и Дрѣице, Душице, Зѣрице, Јванице, Јѣлице, Кѣице и Кѣице, Лѣлице, Љѣбице, Мѣрице, Милице, Милкице и Милкице, Миѣице, Наѣице и Наѣице, Оѣице и Оѣице, Рѣжице, Слѣвице и Слѣвице, Сѣњице, Тѣњице и сл.;

уп. и: Бојѣродице и Бојѣрѣдице, света Бојѣродице Тројѣручице (Б. Ћопић); Избави Бојѣрѣдице! (Г. Петровић).

У појединим народним говорима имамо синкретизам вок./ном. (нпр. Даница, Љубица и сл.), али су такви облици врло ретки у језику књижевности:

Бѣжица (поред Бѣжице) (И. Ћипико), Мѣрица (М. Селимовић).

6. а) И код мушких имена и хипокористика изведених суфиксом -ица најчешћи је облик вок. онај с наст. -е:

Вѣјице, Дѣбѣрице, Ђѣрице, Јѣвице (уп. Јоване! Јовице! – Ј. Веселиновић), Кѣјице (М. Булатовић), Лѣзице и Лѣзице (М. Ољача), Љѣѣице (Д. Ћосић), Миѣице, Нѣбѣјице, Ниѣице (: Нико) (М. Булатовић), Николице, Нѣвице, Пѣрице и сл.

б) Овде, међутим, није редак ни синкретизам ном./вок., посебно код старијих писаца и писаца са ијекавског подручја:

Вујица (Д. Баранин), *Грујица* (Нар. песма)¹³, *Ђурајица* (Б. Ћопић), *Ђурица* (М. Ковач, С. Ранковић), *Јовица* (Ј. Веселиновић, Б. Ћопић, М. Ускоковић), *Милојица* (Б. Ћопић), *Њицица* (Б. Ћопић), *Њколица* (Р. Рисојевић, Б. Ћопић), *Њовица* (М. Лалић, С. Ранковић), *Радојица* (М. Лалић), *Томица* (Ч. Вуковић).¹⁴

в) Овакво двојство јавља се и код презимена:¹⁵

Журајице (Мир. Поповић), *Ковривице* (Прев.); *Браница* (Г. Петровић), *Покимица* (И.).

7. Редовно је: *Бујиулија*, *Газивода*, *Дерикрава*, *Појивода* и сл.

Географски називи

8. а) Код двосложних именица са силазним акцентом засведочени су двојаки облици:

Вџија (С. Селенић);

Бџно (Д. Васић, С. Јаковљевић), *Зџио* (Ч. Вуковић), *Мџкво* (В. Булић).

Двосложне именице са дугоузлазним акцентом имају и у овом (и практично сваком другом) случају вокативни облик с наст. -о: *Дрино*.¹⁶

¹³ Стани, курво, дијете *Грујица* („Новак и Радивоје продају Грујицу“).

¹⁴ „Вишесложна женска лична имена на *ица* имају у вок. једн. наставак *е* и *а*, а мушког само *а*“ (Алексић–Станић 1978: 123). „Граматичари су ... у праву када за књижевни облик властитих имена ж. р. [на *-ица*] прописују вокатив са завршетком *-е*, а за слична или по облику истоветна мушка лична имена *-а*“ (Стевановић 1975: 232). „Код женских личних имена употребљава се *-ице*: Јелице ... ретко *-ица*; а код мушких личних имена – искључиво *-ица*: *Раддојица*, *Њколица* и сл.“ (Белић 1934: 76). Насупрот томе, у *Нормативној граматици* се, после навођења општег правила по којем „тросложне и вишесложне именице са завршетком *-ица* у номинативу једине имају у вокативу наставак *-е*“, изричито каже да „то важи и за женска имена као *Данице*, *Милице*, *Зорице* и за мушка као *Перице*, *Томице*“ (Пипер–Клајн 2013: 87). Тако и Силић–Прањковић 2005: 108. П. Ивић (1991: 305) наводи паралелне облике: *Добриц-е* и *Добриц-а*, *Ивице-е* и *Ивице-а*.

¹⁵ Семантички, презимена, као и имена народа и сл., спадају у властите именице, јер су (углавном) лишена значења, али морфолошки припадају апелативима, јер имају регуларну множину.

б) Тросложни и вишесложни географски називи, осим оних на *-ица* и оних који имају придевску деклинацију, такође творе вокатив наставком *-о*:

Авало (В. Петровић), *Америкo* (М. Видојковић, Мирј. Ђурђевић, Д. Ћосић), *Африко* (В. Терић), *Бриџанијo* (Прев.), *Врановино* (Б. Ћопић), *Итџалијo* (В. Петровић), *Козарo* (М. Ољача, М. Селимовић, Б. Ћопић), *Јуџославијo* (Пол.), *Крајино* (Б. Ћопић), *Моравo* (Д. Васић, Р. Драинац, А. Југовић, Г. Куић, М. Савић), *Морачo* (М. Јосић Вишњић), *Погјоринo* (Б. Ћопић), *Србијo* (О. Давичо, Мирј. Ђурђевић, С. Јаковљевић, В. Лубарда, В. Мариновић, В. Николић, Б. Пекић, Д. Ћосић), *Шумадијo* (ЕК).

в) Такви називи на *-ица* имају наст. *-е*:

Грачанице и *Грача̀нице* (Д. Максимовић¹⁷, Мил. Тешић), *Раванице* (М. Мићић Димовска), *Тоџице* (Ој *Тоџице*, је л' ти жао што је херој Татко пао!) (ЕК).¹⁸

Заједничке именице (апелативи)

9. Већина заједничких именица ове врсте, и то без обзира на број слогова и акценат, има вок. јд. творен од основе наставком *-о*.

Такав облик вокатива имају двосложне именице с дугоузлазним акцентом, без обзира на значење и род, и двосложне именице женског рода с краткоузлазним акцентом:

ба̀шиџo (Б. Ћопић), *бе́до* ј. *би́једo*, *ви́ло*, *војско*, *и́лаво*, *и́ранo* (Прев.), *и́џo*, *га́мо* (обично у синтагми: *мла́да га́мо*), *ди́ко*, *ду́шо*, *жу́дњo* (И. В. Лалић у прев.), *зве́здо* ј. *звѣ́јездo*, *зи́мо* (В. Лукић), *ја́до*,¹⁹ (*к*)*ће́рко*, *ку́ло*, *ку́мо*, *ла́миo* (Б. Миљковић), *ла́стиo*, *ли́јo*, *ло́ло*, (мамина) *ма́зо*, *ма́цо*, *на́јo*, *на́но*, *о̀вцо* (Заблудела *овцо!* – Д. Ћосић), *и́ријo*, *ре́ко* ј. *ри́јекo*, *ру́жo*, *ру́ко*, *сви́њo*, *сна́иo*, *су́мњo*

---

¹⁶ Уп. *Дрино* водо, племенита међо („Почетак буне против дахија“), О, *Дрино*, водо мила! (Ђ. Јакшић).

¹⁷ „*Грачанице*, кад бар не би била од камена, / кад би се могла на небеса вазнети, / ко богородице Милешеве и Сопоћана, / да туђа рука крај тебе траву не плевти, / да ти вране не ходају по паперти...”

¹⁸ У једној песми В. Петровића наводи се Стеријин стих са вок. *Сиѝнице*.

¹⁹ Уп. *јадo* моја (Б. Ћопић), али код Лалића: *јаде* моја, што не подразумева обавезно ном. *јаде*. Уп. и: Срећо моја, *љубе* моја, моја последња и прва љубавиии...) (Нада Букилић).

(Ж. Павловић), *цицо*, *чежњо* (Б. Миљковић), *шево* (Д. Максимовић);

бра̂цо, брѣѣцо, дѣко, зѣко, мѣдо, о̂цо (Д. Тосић), *чи̂ко; слѣ̂ю.*

7. а) Кад не значе сродницу или сродника, двосложне именице са силазним акцентом имају у вок. јд. готово редовно наставак *-о*:

Тако је и код малобројних двосложних именица на *-ица*, па и тамо где је то *-ица* суфикс (као у *злица*):

б) За разлику од претходних, двосложне именице са силазним акцентом које примарно означавају неку сродницу одн. сродника имају, по правилу, вок. јд. облички једнак номинативу:

баба, мама, снајка, сирџина, шџџика, љјна одн. *дџџа* ј. *дјџџа, шџџа, љџџа, љџџа* (В. Јелић, М. Марков, З. Мијоковић, М. Ољача).²⁰

Тако и *чџџа*, чије је секундарно значење, иначе распрострањено, „очев брат, стриц“.²¹

Изузетак је именица *мајка*, која се, иако означава сродницу и има силазни акценат, готово редовно употребљава с наст. -о, нпр. *мајко мџџа, мајко мџџа* и сл.²² Јавља се, спорадично, и форма *мајка*:

Мајка, што ти све ово треба? (Е. Кустурица), Забога, *мајка*, шта говориш? (Б. Нушић), *Мајка! Мајка!* – шапутале су суве Удобихеве усне (Милан Поповић), Нејма, *мајка*, више воде! (Р. Рисијевић, у говору личности), Држи се храбро, *мајка* (Б. Србљановић), У шта сад верујеш, *мајка*? (И.).

Код већине осталих претходно наведених именица имамо обрнуту ситуацију, будући да је код њих облик вок. јд. с наст. -о спорадичан (мада чешћи од форме *мајка*):²³

Изиђи, *бабо*, напоље (Д. Васић), *Бабо!* Мртва *бабо!* (Мирј. Ђурђевић), Пијана си, *бабо* (В. Јелић), „Мораш, *бабо*, мораш. Ту је живот“, каже бубуљичавко (З. Костић), М’рш, *бабо* – рече човек (Мар. Јовановић), „Добар дан, *бабо*“, рекао би мајстор (Д. Михаиловић), Торњај се, погана *бабо*...! (М. Настасијевић), Кажуј, *бабо*, јеси ли вјештица! (Његош), Ти си, *бабо*, глува! (М. Црњански), Одбиј, *бабо* васионска! (Б. Ћопић), *Бабо!* Одмах отвори врата! (Д. Ћосић).

---

²⁰ Облик *баба* засведочен је у преко двадесет, *мама* у преко сто, а *шџџа* у више од деведесет књижевних извора. Белић (1934: 75) претпоставља да су ови облици настали из синтагми типа *шџџика Сџџојка*: „Именице ... могу имати увек -о, али каткада имају и -а ... *бабо* – *баба* и као саставни део имена, на пр.: *баба Пеџџија* ... *шџџико* поред *шџџика Сџџојка*, па онда и само *шџџика*.“

²¹ Уп., ипак: *Чичо*, ја сам послала своју мараму Јакову (Б. Атанацковић).

²² Такав облик јавља се у преко 130 извора, после чега је аутор престао да га бележи.

²³ Код појединих писаца, понајвише оних из централне и, поготову, јужне Србије, такви облици су истовремено и завичајни, док су код других најчешће стилски маркирани (употребљавају се у експресивном изражавању, за карактеризацију говора личности и др.).

Врло су ретки облици *g(j)ego* и *īaiīo*, који се срећу пре свега у дијалекатски маркираном говору личности појединих књижевних дела:

’Ди ћеш, *gego*, да путујеш? (Д. Михаиловић); Ал’, *īaiīo*, зар не би било боље да мало отидне у Дубраву? (И.);

Мамо, нека стоји то за сутра, лако ћемо! (Д. Васић), Зашто тако, мати, нано, *мамо* моја? (А. Вучо), Ох, *мамо*, мајчице (Прев.), Моја *мамо*, идемо обноћ некуд према Ливну (Б. Ћопић), А што, *мамо*, мене зову партизанче? (Д. Ћосић);

Јевросимо! *сїрино*! Добра моја *сїрино*! Чуј ме! Чуј! (Л. Костић), Нека, *сїрино*, молим те (С. Матавуљ), Неки стари греси, *сїрино*, морају да се плате (Б. Јанковић), Ево идем, *сїрино* (Д. Стојиљковић);

ујно (Мир. Ћурђевић);

Теїко, је ли истина да је бата дошао? (Б. Станковић), *іеїко* драга (С. Селенић).²⁴

Именице *баба* и *сїрина* (за *іеїку* немамо потврда) имају такав облик редовно кад означавају мушкарца (пре свега плашљивог, кукавицу и сл.), нпр.:

Ево ти, задушна *бабо* (Б. Ћопић), Овамо *бабо*! На мејдан! (Ј. Веселиновић);

Сїрино. Кукавице месеца. Баш си губитник, човече (Прев.).²⁵

Двосложне именице с узлазним акцентом имају у вок. јд. наст. -о и кад означавају сродника или сродницу, нпр. *сєсїра* – *сєсїро*, *снѧха* – *снѧхо*, као и хипокористици типа *бака* – *бако*.²⁶

²⁴ У рукопису једног од главних јунака Селенићевог романа, који је Албанац, па то може бити стилски маркирано. Из стилских разлога (да би се обележио говор личности) употребљено је *бабо* у Андрићевим „Знаковима поред пута“: – Ја ћу, дете, да умрем. Немојте да ме случајно стављате у новине. – Зашто не, *бабо*? – Ама, срамота је...

²⁵ Алексић и Станић (1978: 122) наводе као потпуно равноправне и значењем и сфером употребе неусловљене облике: „*баба* и *бабо*, *мама* и *мамо*, *īaiīa* и *īaiīo*, *сїрина* и *сїрино*, *іеїка* и *іеїко*, *ујна* и *ујно*“. Наводећи, такође, двојак облике оваквих именица, Станојчић (2010: 132) напомиње да се „у граматикама констатује претежна употреба облика вокатива који је једнак номинативу.“ Аутори *Нормативне граматике српског језика* кажу да ове именице имају вокатив једнак номинативу, с тим што „именице *сїрина* и *баба* имају и вокатив на -о, али у фигуративном смислу“ (Пипер-Клајн 2013: 87).

²⁶ Значај акцента за облик вок. им. једносложне основе показују најбоље примери типа *брѧца* (хип. од *браїи*), вок. *брѧца* : *браѧца*, вок. *браѧцо*, *Вєра*, вок. *Вєра* (ж. име или хипокористик) : *Вєра*, вок. *Вєро* (ж. хипокористик)

Ретки су и необични примери с наст. -а:

„Добро ујка“, казала је Кеди (Прев.).

в) Редован је синкретизам вок./ном. јд. у *ĩāra* (Б. Ћопић) и *сĩāрка* (Б. Црнчевић, Д. Баранин, Р. Трифковић), а вероватно и код других двосложних именица са силазним акцентом изведених суфиксом -ка типа *бѣлка* ј. *бијелка*, *црнка* и сл., али за то немамо потврде.

У делима Б. Ћопића налазимо и вок. јд. *цура*: Не дај се, *цура*, болан. Остави ти, *цура*, књиге попу. Сјаши ти, *цура*, с мене. Уобичајено је, шире распрострањено *цуро* (Б. Атанацковић, Ђ. Балашевић, Д. Баранин, А. Вучо, О. Давичо, В. Драшковић, М. Ђурђевић, ЕК, Мар. Јовановић, М. Капор, В. Косорић, Г. Куић, В. Мариновић, Д. Михаиловић, Михиз, Сл. Настасијевић, М. Ољача, Пол., В. Ранчић, В. Ћопић, Д. Ћосић, Ј. Христић и др.).

г) Како и код именица м. рода I врсте, и овде имамо у војничком језику, у командама, вок. облици једнак ном.:

Колона, стој! (Б. Павловић), *Чеїа* СТОЈ, па опет напред (Д. Киш), *Чеїааа*! Стој! (Д. Радовић), Приликом извршних команди именује се јединица која се постројава, покреће или зауставља. На примјер: „*Чеїа* – ЗБОР!“ „*Чеїа*, напријед – МАРШ!“ „*Чеїа* – СТОЈ!“ (Стројево правило војске Ц. Горе).

Обе ове именице имају и системски наст. -о:

Колоно стој! (М. Селимовић), Напред, славска *колоно*! (Д. Ћосић), Чувај се добро, несташна *чеїо*! (Б. Ћопић).

9. Различите облике вок. јд. имају двосложне именице на -а мушког рода које значе титулу, звање, занимање, као и друге семантички сличне именице.

а) Код им. *вѣђа* вок. јд. твори се наст. -о:

вѣђо (без изузетка).

б) Код им. *ĩāzga* и *хѣца* (као и код раније поменутих *g(j)ega*, *ĩaiĩa* и *чича*, в. т. 76) јавља се синкретизам вок./ном.:

ĩāzga (Д. Васић, М. Видојковић, А. Диклић, В. Журић, С. Јаковљевић, В. Јелић, М. Ковач, Е. Кош, Мир. Митровић, В. Петровић, Прев., Г. Скробоња, В. Станковић, Д. Стојиљковић, Д. Ћо-

---

(в. РСАНУ), *Кр̣сїа*, вок. *Кр̣сїа* (м. име) : *Кр̣сїа*, вок. *Кр̣сїо* (м. или ж. хипокористик, одн. име), *Мї̣ћа*, вок. *Мї̣ћа* (м. хип. или име) : *Мї̣ћа*, вок. *Мї̣ћо* (м. хип. (ређе име)), *С̣ава*, вок. *С̣ава* (м. име) : *С̣ава*, вок. *С̣аво* (м. или ж. хипокористик или име), *Т̣ѣма*, вок. *Т̣ѣма* : *Т̣ѣма*, вок. *Т̣ѣмо* (м. или ж. хипокористик (ређе име) и сл.

àia (И. Андрић (у више дела), Д. Баранин, Г. Божовић, Ј. Веселиновић, „Данас“, У. Петровић, М. Селимовић),²⁹

Међутим, код им. *йаша* облик *йашо* је уобичајен (И. Андрић, Д. Баранин, Д. Васић, М. Витезовић, Ч. Вуковић, В. Драшковић, Ђ. Јакшић, М. Капор, Миле Кордић, Л. Костић, С. Крстић, Г. Куић, В. Лубарда, Михиз, Нар. песме, В. Николић, Б. Нушић, Б. В. Радичевић, Д. Стојиљковић),³⁰ а *йаша* врло редак (Михиз).

будало, девојко ј. *дјевџоко*, *имјеријо*, *јабуко*, *јаџо* (Ч. Вуковић), *јамеџино* (М. Ољача), *јасико* (М. Ракић), *јегуљо* (М. Лалић), *језеркињо* (М. Савић), *кнејињо*, *кобило*, *колџово* ј. *кодијевко*, *коми-сијо*, *којриво* (М. Ољача), *корњачо* (М. Марков), *кремџачо* (Топић), *крмачо*, *лејендо* (Мир. Ђурђевић), *ленишћино* ј. *лијенишћино*, *лејош* и *лејдош* ј. *љејош* и *љејдош*, *лојужо*, *малдџађанко* (Д. Тосић), *маркізо*, *мелескињо* (В. Терић), *мџечино* ј. *мјџечино*, *мрцино*, *музико*, *намијушо*, *невџесто* ј. *нџџесто*, *невољо*, *недељо* ј. *недџељо* (обично с атрибутом *Свеџа*), *ошџаџино*, *иђучино* (О. Давичо, В. Лукић), *иљанино* и *иланино*, *идсџџино*, *ириџџо*, *разбибрињо*, *редакцијо*, *рџбино* и *родбино*, *рџјачо*, *рџкињо*, *слџбодо* и *слободо*, *сџбино* и *судбино*, *хармџико*, *џариџо*, *џваркуљо*, *ишџџино* итд.;

власієло (Кецмановић–Стојиљковић), ідсього, инієлиієнцијо
(М. Капор), сирдїињо, сїуденїаријо;

²⁸ Тако и: *Алихоца* (Ово је дошло, мој *Алихоца*, да се нема куд – И. Андрић), *Смаил-хоца* (Б. Ћопић). Уп., ипак: *хоцо* (Нар. прип.), Али ја се тога не сјећам, добри *хоцо*, тад сам био дијете (Г. Куић).

³⁰ Тако и: *Ахмед-пашо* (Н. Цветичанин), *Исак-џашо* (И.), *Кемал-џашо* (С. Басара), *Русџем-џашо* (Д. Баранин) и сл.

добричино, јарчино стара (Б. Ћопић), *јуначино, лажовчино, мајарчино, мањугичино, момчино, мушкарчино, орлушино, ијјандуро, њросијачино, шиијунчино* и др.; *анархистио, идеалистио, кайијалистио, каријеристио, комунистио, курсистио, материјалистио, машинистио, моралистио, оийимистио, социјалистио, уиодийистио* итд.;³¹ *језуистио, кайихеистио; њаликућо*.

б) Именица *јосиођа* употребљава се у вок. јд. такође с наст. -о, практично без изузетка:³²

јосиођо (И. Андрић, М. Антић, В. Арсенијевић, Љ. Арсић, Ћ. Балашевић, Д. Баранин, С. Басара, М. Булатовић, В. Булић, С. Ваљаревић, Д. Васић, Д. Великић, М. Видојковић, М. Витезовић, А. Вучо, О. Давичо, В. Десница, А. Диклић, В. Драшковић, Ј. Дучић, Мирј. Ђурђевић, Љ. Х. Ђуровић, З. Живковић, А. Исаковић, М. Јанковић, Мар. Јовановић, А. Југовић, М. Капор, Д. Киш, Д. Ковачевић, Л. Комарчић, Р. Константиновић, Е. Кош, С. Крстић, Г. Куић, В. Лубарда, Н. Маринковић, М. Марков, И. Маројевић, Ћ. Милосављевић, Д. Михаиловић, М. Б. Мојсиловић, Дуле Недељковић, Д. Николић, Јасна Николић, Б. Нушић, М. Оклопцић, М. Павић, Б. Пекић, Г. Петровић, Р. Петровић, В. Попа, Б. В. Радичевић, В. Ранчић, Р. Ротковић, М. Савић, Д. Савковић, И. Секулић, М. Селимовић, Љ. Симовић, Г. Скробоња, С. Слапшак, Б. Србљановић, С. Станишић, Д. Стојиљковић, Бора Ћосић, Д. Ћосић, Ј. Христић, М. Црњански, В. Чолановић и др.).³³

Насупрот томе, „народска“ форма *јосиоја* готово увек је у наведеном облику, а служи као стилско средство за маркирање говора

³¹ Ретко је и необично *ијенкисџу*, по I врсти (у преводу Р. Његуш). Иначе, именице на -*истиа* (-*исти*) припадају у множини првој деклинационој врсти: *оийимисти* – *оийимистија* – *оийимистима* итд.

³² Насупрот томе, Маретић (1963: 170–171) има више потврда за вок. *јосиођа* него за *јосиођо*.

³³ Могућно је да у примеру: *јосиођа* Марија, тражи вас један господин (Р. Петровић) имамо дезакцентуацију и индеклинабилност ове именице, што је, иначе, уобичајено за двосложне именице типа *јосја* (*јосја Ленка* – Б. Нушић), *јосја Лено* – И.), *кума* (Деде, *кума Сџанојка*, деде, *јагње моје* – И. Андрић), *ирија* (Извол’те, *ирија Маро* – Б. Нушић), *ијетија* (*ијетија Јуло* – Ч. Вуковић), *џика* (*џика Адаме* – Д. Ћосић, *џика докџоре* – И., *џика Лијане* – Б. Ћопић, *џика Миле* – М. Видојковић, *џика Мићо* – М. Селимовић, *џика Небојша* – В. Чолановић, *џика Пајо* – М. Савић, *џика Славко* – М. Марков, *џика Сџеване* – С. Селенић) и др.

људи нижих, необразованих друштвених слојева (понекад и иронично):

ĩđsĩoja (И. Андрић, Д. Васић, А. Гаталица, Мир. Ђурђевић, Г. Куић, З. Мијоковић, М. Марков, С. Матавуљ, М. Мићић Димовска, Б. Нушић, Р. Петровић, Прев. (са пуно потврда), С. Ранковић, И. Секулић, Б. Ћопић). Засведочено је, ипак, и *ĩđsĩojo* (Д. Баранин, Нар. прип. „Грбо и краљ ђаволски“).

11. а) Наставак *-o* има у вок. јд. и већина изведеница на *-ка* (које је готово у свим примерима моциони суфикс):

акрѡбајќо (И. В. Лалић у прев.), *Амáзѡнко* (Н. Маринковић), *Аићињáнко* (Прев.), *Бедѡрађáнко* (Г. Куић, Ј. Шећеровић), *библио-ĩтѣќáрко* (Е. Кош), *бѡлничáрко* (Прев.), *бѹржѹјко* (Г. Куић), *вѣшѣрко* (О. Давичо), *владáрко* (И. В. Лалић у прев., В. Николић), *враїѡлáнко* (Прев.), *їенїјáлко* (Мар. Јовановић), *їрáђáнко* (Мирј. Ђурђевић), *дáвиїѣљко* (И. В. Лалић (прев.)), *деїѣќїїѣво* (Прев.), *добрѡїѣѡрко* (И. Маројевић (прев.)), *дѡќїѡрко* (Р. Анђелковић, В. Драшковић, Мир. Ђурђевић, Инт., Р. Кузмановић, Д. Недељковић, „Жена“ (Блиц), Д. Петковић, Прев., Г. Скробоња, Д. Ћосић), *злѡїѣѡрко* (Д. Ћосић), *ĩнсїѣќїѡрко* (Прев.), *ĩнсїрумѣнїáрко* (Мир. Ђурђевић), *исїрáжсїїѣљко* (Прев.), *канцѣлáрко* (Госпођо канцеларко!) (РТС), *кѡнзѹлко* (Бошко Петровић у прев.), *крѡїиїѣљко* (Прев.), *лѣќáрко* ј. *љѣќáрко* (Мирј. Ђурђевић), *љѹбиїѣљко* (И. В. Лалић (прев.)), *малѡїрађáнко* (Д. Ћосић), *муслїмáнко* (Б. Ћопић), *наркѡмáнко* (М. Видојковић), *нѡвинáрко* (Прев.), *їáндѹрко* (Прев.), *їáсїїрко* (И. В. Лалић (прев.)), *їѡлїцáјко* (Прев.), *їремїјѣрко* (Инт.), *їрѡфесѡрко* („Данас“, Н. Маринковић, А. Поповић, Прев., Д. Ћосић), *свѣїиїѣљко* (О. Давичо, Љ. Х. Ђуровић), *сїѣѡриїѣљко* (Прев.), *сїїсáїѣљко* (Љ. Х. Ђуровић, М. Мићић Димовска), *їѣиїиїѣљко* ј. *їїѣиїиїѣљко* (И. В. Лалић (прев.)), *їїѹжсїїѣљко* (Прев.), *фрáјѣрко* (Д. Ћосић), *чї-їáїїѣљко* (М. Видојковић, Р. Кузмановић, Љ. Х. Ђуровић, Ж. Павловић, Прев.), *швáлѣрко* (М. Ђурђевић), *иїїјѹнко* (А. Петровић).

б) Код именица које значе неко занимање (*nomina profesionalis*) јавља се и синкретизам вок./ном.:

дѡќїѡрка (С. Басара („Данас“)), С. Божовић, Н. Маринковић, Прев, Г. Скробоња), *кѡнзѹлка* (Бошко Петровић (прев.)), *нѡвинáрка* (М. Видојковић), *їрѡфесѡрка* (М. Вржина, Мирј. Ђурђевић, Пол., Прев.).

в) Им. *сус(ј)еїќа* јавља се у двојаком облику, а потврда је из истог (преведеног) књижевног дела:

б) Тросложне и вишесложне именице са суфиксом *-ица* негативног, мање или више пејоративног значења које означавају мушке особе или особе обају полова (што неки граматичари називају „општим родом“) имају, регуларно, два наставка, *-е* и *-о*, при чему је, по нашој грађи, овај други нешто чешћи:

вјралице (Ј. Дучић, Добр. Петковић), *издајице*, *изјелице* (у ек. и *изелице*), *кјкавице* (нпр. Изађи на двобој, *кукавице!* – С. Слапшак), *незналице*, *ијјанице*, *ијдјурице* (И. Андрић), *ијрјалице*, *ијрзнице*, *скјјинице*, *шкјјинице*;

вјралицо, *издајицо*, *изб(ј)ејлицо* е./ј., *изјелицо* (у ек. и *изелицо*), *кјкавицо*, *незналицо*, *ијјаницо*, *ијрзницо* (уп. *сјјара ијрзницо* – М. Селимовић), *ијрјалицо*, *скјјиницо*, *ујлизицо* (уп. *Лажеш, улизицо* турска! – Ј. Веселиновић).

в) Код им. *узданица* (*узданица*) – која примарно означава особу (мушку или женску) у коју се има поуздање, поверење – јавља се двојак облик вок. јд., при чему су облици с наст. *-о* опет нешто чешћи:

узданицо (Антологија народних умотворина М. В. Кнежевића, Д. Баранин, Бранко Димитријевић, М. Мићић Димовска, Дис. Михиз, Д. Ћосић);

узданице (Д. Васић, Л. Комарчић, М. Тохол).

г) И једина аутору позната именица мушког рода на *-ица* која значи имаоца некога звања, титуле и сл. – *ијојлавица* – такође има двојак облик у вок. јд.:

ијојлавице (Нар. песма „Женидба Душанова“ („Ој Милошу, наша *ијојлавице*“), Ненад Гајић, Р. Петровић, Прев.) и *ијојлавицо* (Ненад Гајић, П. Кочић, Прев.).

д) Само наст. *-о* има, према ауторовој грађи, им. *убица*:

ујбјцо / *убјццо* и *ујбјцо* (М. Б. Мојсиловић, М. Булатовић, О. Давичо, В. Драшковић, З. Јакшић, А. Југовић, Д. Киш, Д. Ковачевић, Р. Константиновић, Ж. Лаушевић, В. Мариновић, Слав. Марковић, М. Ољача, Пол., Прев., В. Ранчић, С. Станишић, Д. Ћосић, П. Угринов и др.);³⁶ уп. и *брајоубицо* (А. Југовић).

13. а) Известан број именица мушког рода на *-а* које означавају имаоца некога звања или титуле, особу (у већини случајева мушког пола) одређеног занимања и сл. (махом страног порекла) имају

жне именице на *-ица* имају и *-ице* и *-ицо*, тако да је код једних (тросложних) обичније *-ице*, а код других (вишесложних) *-ицо* (Белић 1934: 76).

³⁶ Само тај облик наводи се и у Прав60 и РМС.

начелно двојак облик вок. јд., при чему је, по правилу, облик с наст. -о чешћи:

владико (Д. Баранин, М. Витезовић, Ч. Вуковић, В. Драшковић, ЕК, Б. Јанић, М. Кашанин, Н. Килибарда, П. Кочић, Л. Лазаревић, Ж. Лаушевић, Л. Мичета, Његош, С. Матавуљ, М. Мићић Димовска, Пол., Прев., С. Сремац, Н. Цветичанин) / *владика* (без ауторових потврда, наведено према граматикама);³⁷

војвода (И. Андрић, Д. Баранин, М. Витезовић, „Даница“ за 1995. г., Ј. Веселиновић, В. Драшковић, Љ. Х. Ђуровић, Ђ. Јакшић, И. В. Лалић (прев.), Н. Карајлић, Кеџмановић–Стојиљковић, П. Кочић, С. Крстић, В. Лубарда, С. Матавуљ, Нар. песме, Сл. Настасијевић, Пол., Д. Поповић, Прев., Д. Стојиљковић, Б. Ћопић, Д. Ћосић, В. Чолановић) / *војвода* (С. Матавуљ, Нар. песме, Његош, Пол., Д. Ћосић);³⁸

буљубашо (Д. Баранин, Ј. Веселиновић, Ђ. Јакшић, „Огледало српско II“), *хàрамбашо* (И. Бакић, Д. Баранин, Н. Величковић, Ј. Веселиновић, М. Витезовић, Б. Јанић, Г. Куић, С. Ранковић, Б. Ћопић) / *буљубаша*, *хàрамбаша* (без ауторових потврда, наведено према постојећој граматичкој и нормативистичкој литератури);³⁹

ефèндијо (И. Андрић, Д. Баранин, М. Булатовић, В. Драшковић, Пол., Љ. Симовић)⁴⁰ / *ефèндија* (И. Андрић, Д. Баранин, Ј. Веселиновић, В. Драшковић, Е. Кош, В. Лубарда, Прев., М. Селимовић, Б. Ћопић);⁴¹ *кафèџијо* (Г. Скробоња, Д. Ћосић) / *кафèџија* (Б. Нушић, Д. Ћосић); *мехàнцијо* (Инт.) / *мехàнција* (Р. Домановић, Нар. песме, Нар. прип.), *мұфѝијо* (B92.net, „Време“, Инт., РТВ: *Муфѝијо*, бори се за душу народа, а не за власт) / *мұфѝија*

³⁷ Уп. *владика* и *владико* у Маретић 1963: 171 и Станојчић 2010: 132. (Узгред, у српским народним приповеткама *владика* је и мушког (чешће) и женског рода, нпр. *наш владика*, *нови владика* / *свеїа владико*.)

³⁸ У српским „јуначким“ песмама *војвода* може бити и женског рода, нпр. *Здраво да си, кнежева војводо!* („Мусић Стеван“), *Божја помоћ, војводо сибињска!* („Смрт војводе Кајице“) и тада је вок. редовно с наст. -о. Уп. и: *Војвода наша* – стари Радошу! (Ђ. Јакшић).

³⁹ Маретић (1963: 171) наводи *буљубаша*, *хàрамбаша* и *буљубашо*, *хàрамбашо* (с потврдама углавном из нар. песама). Уп. *хàрамбаша*, вок. *хàрамбаша* и *хàрамбашо* (Прав60). Тако и у Хрв. грам. (1997: 154), само с другим акцентом. У Бос. грам. (2010: 210) основни је облик вокатива *хàрамбаша*, а с погрдним значењем и *хàрамбашо*.

⁴⁰ Уп. и: *Азиз-ефендијо* (Е. Кош).

⁴¹ Уп. и: *бег-ефендија* (И. Андрић), *Ахмед-ефендија* (М. Селимовић), *Михсин-ефендија* (И. Андрић), *Џемал-ефендија* (М. Селимовић).

(С. Куленовић); *сѹдијо* (М. Булатовић, В. Булић, М. Видојковић, М. Витезовић, В. Јелић, М. Капор, Е. Кош, Д. Киш, С. Крстић, Л. Лазић, В. Ранчић, Слав. Марковић, НИН, Пол., Прев., Р. Трифковић) / *сѹдија* (М. Видојковић, М. Витезовић, М. Капор, Д. Киш, Г. Куић, Л. Лазић, Н. Маринковић, Пол., Прев., В. Стевановић, Д. Ћосић);⁴² *ѿдобѿијо* (С. Јаковљевић, Б. Ћопић, Д. Ћосић) / *ѿдобѿија* (С. Јаковљевић, М. Московљевић (прев.)); *хѹѿијо* (Инт. (М. Васић), Б. Станковић) / *хѹѿија* (С. Куленовић, М. Селимовић, Нар. прип., Б. Станковић).⁴³

Уп. и *гуѿѿлија* и *гуѿѿлија* (Б. Ћопић) / *гуѿѿлијо* и *гуѿѿлија* (Инт.), *новѿлија* и *новѿлија* (Добро дошао новајлија!) (Б. Нушић) / *новѿлијо* и *новѿлија* (Инт.).

Ипак, код већег броја им. на *-ија*, *-лија*, *-ѿија* и сл. засведочен је само вок. с наст. *-о*, што, бар у неким случајевима, може бити само последица непотпуности грађе:

бѣкријо (М. Глишић, Д. Михаиловић, Б. В. Радичевић, Б. Ћопић), *босѿѿѿијо* (Нар. прип.), *ѿѿѿѿијо* (Д. Ћосић), *дѣлијо* (А. Југовић, М. Московљевић (прев.), М. Ољача, Р. Петровић, Пол., М. Савић, Б. Ћопић, Б. Ћосић), *Делијо* женска! (М. Мићић Димовска),⁴⁴ *занѿѿлијо* (А. Гаталица), *кирѿѿијо* (Е. Кош), *крвѿѿијо* (С. Матавуљ, Д. Михаиловић, М. Ољача, М. Тохол, Д. Ћосић), *мејдѿѿијо* (И. Андрић), *мундѿѿијо* (Д. Ћосић), *мушѿѿѿијо* (М. Јосић Вишњић, Прев.), *Нѿѿлијо* (Д. Ковачевић, Д. Стојиљковић), *сѿлеѿијо* (Д. Пувачић (прев.)), *скѣлеѿијо* (А. Диклић), *чѿмѿијо* и *чѿмѿијо* (Прев.), *шаљѿѿијо* (Прев.).

Насупрот томе, им. *комиѿија* има готово редовно такав, номинативни облик и у вок. јд.:

кѿмиѿија (И. Андрић (у више дела), Ћ. Балашевић, М. Булатовић, С. Булајић, М. Видојковић, С. Владушић, М. Вржина, Р. Вучковић, А. Гаталица, А. Диклић, Мир. Ђурђевић, Ј. Ђурђић, ЕК, В. Јелић, Д. Ковачевић, В. Косорић, З. Костић, Е. Кустурица, Д. Лакићевић, М. Лалић, В. Лубарда, М. Јосић Вишњић, Нушић, В. Поповић, В. Ранчић, Р. РISOјевић, И. Секулић, Д. Симоновић, Г.

⁴² Оба наведена облика употребљавају се и кад је у питању женска особа.

⁴³ Уп. *сахѿѿија* (Г. Петровић), без потврде за облик с наст. *-о*.

⁴⁴ У специфичној сфери употребе, кад је *делија* „назив којим невеста ословљава неког од млађих мушкараца из младожењиног рода“ (РСАНУ), јавља се синкретизам ном./вок.: Снаша зове девере: девере ... везире, *делија*, аго (С. Мијатовић). (*Делија* или *делија* *Срећко* ословљавала је ауторова мајка свога девера, али се одавно више тако не говори.)

Скробоња, В. Станковић, Б. Ћопић (у више дела), Д. Ћосић, В. Чолановић, С. Шћекић и др.).

Врло је редак облик с наставком *-о*: *кòмишијо* (Пол., Б. Ћопић).⁴⁵

в) Двојаке облике вок. имају и именице са суфиксом *-оња* (које значе човека или животињу), мада нису све оне засведочене у обе могуће форме:

бáлоња (М. Савић), *бráдоња* (С. Лукић, Прев., Д. Ћосић), *бркоња* (М. Ољача), *íароња* (Б. Ћопић), *лáвоња* (Д. Ковачевић, Д. Крстић, Е. Кустурица, Г. Петровић, М. Ољача, Д. Ћосић), *рејоња* (Б. Ћопић), *сáлоња* (Ч. Вуковић), *сíвоња* (М. Витезовић, М. Московљевић (прев.)), *слíноња* (Д. Ћосић), *цíброња* (И.);

бráдоњо (Г. Стојковић, Д. Ћосић), *лáвоњо* (Мир. Ђурђевић, М. Савић,⁴⁶ Б. Ћопић), *дúоњо* (Б. Ћопић, М. Црњански), *мéдоњо* (М. Видојковић), *мíшиоњо* (И.), *мláкоњо* (Прев.), *рóјоњо* (М. Булатовић, Д. Михаиловић), *йрбоњо* (Б. Ћопић).

г) Ово важи и за сложеницу *младожења*:

младòжења (М. Булатовић, М. Витезовић, Е. Кустурица, Б. Србљановић);

младòжењо (Г. Куић, М. Московљевић (прев.), Б. Станковић, Д. Стојиљковић).

д) Засведочено је, у четири извора, само *вèлмoжo* (М. Витезовић, Данило Спасојевић (Инт.), Сл. Настасијевић, Кеџмановић–Стојиљковић).

ђ) Поред уобичајеног *кòловођо* (најчешће у нар. песмама, поскочицама и сл.), јавља се и синкретизам вок./ном.: Свирац свира, мома поје: / „*Коловођа*, злато моје!“ (Б. Радичевић). Уп. и *вòјсковођо* (М. Булатовић, И. Ивањи, Сл. Настасијевић, С. Слапшак), као и редовно *вòђо*.

---

⁴⁵ Маретић (1963: 171) има потврде само за облик вок. на *-а*, али претпоставља да је могућан и наст. *-о*. П. Ивић (1990: 306) наводи као равноправне облике *комишиј-а* и *комишиј-о*.

⁴⁶ Код истог аутора, у истом тексту, на истој страници налазимо и вок. *главоња*.

Именице придевске деklinације

14. а) Географски називи (најчешће држава и покрајина) са суфиксом *-ск-ā* типа *Баварскā*, *Бачкā*, *Бугарскā*, *Грчкā*, *Мађарскā*, *Моравскā*, *Рашкā*, *Словачкā*, *Францускā*, *Хрватскā*, *Чешкā*, *Шведскā*, *Шкотскā* и сл. именице су по значењу и функцији, али се, због своје морфолошко-творбене структуре и порекла, деклинирају као придеви, и то придеви одређеног вида. Отуда све те и такве именице имају, по правилу, вокатив облички једнак номинативу.⁴⁷

б) Ово важи и за именицу *жёнскā* / *жёнскā*, за именице *драїā*, *мїлā* (дат.-лок. *драїōј*, *мїлōј*), као и за им. *млада* ('невеста'), без обзира на то да ли има именичку (дат.-лок. *млади* : *млада*) или придевску деklinацију (дат.-лок. *младōј* : *младā*). Вокатив облички једнак номинативу имају и имена или хипокористици типа *Драїā*, *Мїлā* и сл.⁴⁸

Резиме

15. Именице II врсте јављају се у вокативу једине у различитим облицима:

- 1) с наст. *-о*, нпр. *Дана* – *Дан-о*, *зѐмља* – *зѐмљ-о*; *їдсїођа* – *їдсїођ-о*, *јāбука* – *јāбук-о*;
- 2) с наст. *-е*, нпр. *Мїлица* – *Мїлиц-е*; *їдсїођица* – *їдсїођиц-е*;
- 3) са наст. *-е* или *-о*, нпр. *кўкавица* – *кўкавиц-е* и *кўкавиц-о*;
- 4) са обликом који је једнак ном., нпр. *Оліа*, *Радмила*, *Никола*; *млада* (*-ā*);

⁴⁷ В. Алексић–Станић 1973: 123, Стевановић 1975: 233, Станојчић 2010: 132. Уп.: Збогом *Француска!* (Д. Ћосић („Отпадник“)). Међутим, код истог писца јавља се и необично: Јао, *Енглеско* („Деобе“). Уп. и *Швајцарско* (Инт).

⁴⁸ У књижевним делима (посебно у поезији) јављају се облици вок. и од многих именица које се у разговорном језику врло ретко употребљавају у томе падежу (од којих су неке већ наведене у раду); уп. *баљо*, *барко*, *башићо*, *б(ј)елино*, *биљко*, *брџо*, *ведрино*, *грознице* (*грозницо*), *даљино*, *жудњо*, *заблудо*, *залихо*, *импресија*, *казно* / *казно*, *кодриво*, *кодшницо* (И. В. Лалић у прев., очекивало би се *кодшнице*), *лампо*, *м(ј)џесечино*, *њиво*, *дбало*, *дграда*, *олујо*, *йерунико*, *йразнино*, *йраињо*, *смерко*, *сїїаницо* (И. В. Лалић у прев., очекивало би се *сїїанице*), *сумњо*, *суишїино* / *сїишїино*, *їишїино*, *чѐжњо*, *шјко* и др.

5. са наст. -о или обликом једнаким ном., нпр. *сүдија* – *сүдиј-о* и *сүдиј-а*;

6. са наст. -е или обликом једнаким ном., нпр. *Нѡвица* – *Нѡвиц-е* и *Нѡвиц-а*.

Облик вокатива једнине ових и оваких именица зависи од неколико фактора, као што су припадност личним именима или заједничким именицама (уп. *Мѣлк-а* : *бѣлк-о*),⁴⁹ број слогова (нпр. *злѣц-о* – *нѣсрећниц-е*), творбена структура (уп. *Дрѣи-ињ-а* : *Љѣб-иц-е*), прозодијски лик (*Сѣв-а*, *мѣм-а*, *ѣјн-а* : *Сѣв-о*, *сѣсѣр-о*, *снѣх-о*), род и значење (уп. *чѣришиј-о* : *сүдиј-о* / *сүдиј-а*).

На прилике у језику књижевности утичу и прилике у завичајном говору одређеног писца или говорника.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић–Станић 1978: Др Радомир Алексић, Милија Станић, *Грамаѣика срѣскохрваѣискоѣ језика*, Београд: Завод за уѣбенике и наставна средства.
- Белић 1934: А[лександар] Белић, *Грамаѣика срѣскохрваѣискоѣ језика за груѣи разред средњих и сѣручних школа*, Београд: Издавачко и књиѣарско предузеће Геце Кона А. Д.
- Бос. грам. 2010: Dževad Jahić, Senahid Halilović, Ismail Palić, *Gramatika bosanskoga jezika*, Zenica: Dom štampe.
- Вуксановић 2003: Мр Јован Вуксановић, *Школски речник језичких ѣермина и ѣојмова*, Београд: Алтера.
- Ивић 1990: Павле Ивић, *О језику некадашњем и садашњем*, Београд: БИГЗ – Приштина: Јединство.
- Клајн 2003: Иван Клајн, *Творба речи у савременом срѣском језику. Део 2, Суфиксација и конверзија*, Београд: Завод за уѣбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска.
- Кристал 1988: Deјvid Kristal, *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd: Nolit.
- Маретић 1963: Prof. Dr T. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Николић 2017: Мирослав Николић, Облици вокатива једнине именица мушког рода I врсте у српском књижевном језику, *Срѣски језик XXII*, Београд, 2017, 5–34.

---

⁴⁹ Уп. и: *Пѡѣивода* : *мѣѣивод-о*.

- Пипер 2009: Предраг Пипер, Српски језик, у: Вјара Малцијева, Зузана Тополињска, Маја Ђукановић, Предраг Пипер, *Јужнословенски језици. Грамађичке сђрукђуре и функције*, ред. Предраг Пипер, Београд: Београдска књига, 381–536.
- Пипер–Клајн 2013: Предраг Пипер, Иван Клајн, *Нормативна граматика српској језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Силић–Прањковић 2005: Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga језика за gimnazije i visoka sveučilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
- Станојчић 2010: Живојин С. Станојчић, *Грамађика српској књижевној језика*, Београд: Креативни центар.
- Стевановић 1975: М[ихаило] Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I. Грамађички сисђеми и књижевнојезичка норма*, Београд: Научна књига.
- Хрв. грам. 1997: Eugenija Barić i dr., *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.

СКРАЋЕНИЦЕ

- акц. – акценат
- вок. – вокатив
- ЕК – Електронски корпус Математичког факултета у Београду
- ж. – женски, -а, -о
- јд. – једнина
- им. – именица, именице
- Инт. – пример добијен претраживањем интернета на српском језику
- м. – мушки, -а, -о
- наст. – наставак
- НИН – Недељне информативне новине
- ном. – номинатив
- Пол. – Политика (дневни лист)
- Прав10 – *Правојис српској језика*, Нови Сад: Матица српска, 2010.
- Прав60 – *Правојис српскохрватској књижевној језика*, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1960.
- Прев. (прев.) – пример из преведеног, најчешће књижевног дела
- РМС – *Речник српскохрватској књижевној језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска, 1967–1976.
- РСАНУ – *Речник српскохрватској књижевној и народној језика*, I–XIX, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српск(охрватски)и језик САНУ, 1959–.

